**Lecția-proces de judecată ca alternativă a
lecției clasice**
**Judgment process-lesson as an alternative
to the classical lesson**

**Marcela Vîlcu, lector universitar,
Catedra de Limbă și Literatură Română,
Facultatea de Filologie și Istorie,
UPS „Ion Creangă” din Chișinău**

ORCID: 0000-0003-4406-7058

CZU: 371.3:821.09

DOI: 10.46727/jshs.2021.v48.i2.p6-14

Rezumat

În articol este abordată problema lecțiilor netradiționale ca alternativă a celor clasice, insistându-se, în special, pe lecția-proces de judecată. Inițial, se propune o definiție a lecției-proces de judecată, sunt scoase în evidență o serie de caracteristici esențiale ale ei, precum și câteva subtipuri ale acesteia, în funcție de scopul urmărit de profesor. Pe parcurs, sunt prezentate etapele de organizare și desfășurare a unei lecții-proces de judecată (de pregătire, propriu-zisă, de evaluare), sunt formulate obiectivele fiecăreia. De asemenea, este descrisă procedura de desfășurare a lecției-proces de judecată, se face referință la metodele aplicate în cadrul acestei forme de organizare a activității elevilor (jocul de rol,

dezbaterea etc.). În concluzie, sunt trecute în revistă avantajele unei astfel de lecții alternative.

Cuvinte-cheie: lecție, lecție-proces de judecată, alternativă, elevi, profesor, procedură de desfășurare.

Abstract

The article addresses the issue of non-traditional lessons as an alternative to the classical ones, emphasizing, in particular, the type of lesson-trial. Initially, a definition of the lesson-trial is proposed, a series of its essential characteristics are highlighted, as well as some subtypes of it, depending on the purpose pursued by the teacher. Along the way, the stages of organizing and carrying out a lesson-trial process (preparation, actual evaluation) are presented, there are formulated the objectives of each. The procedure for developing the lesson-trial is also described, the reference is made to the methods applied in this form of organizing students' activity (role play, debate, etc.). In conclusion, the advantages of such an alternative lesson are reviewed.

Keywords: lesson, lesson-trial, alternative, students, teacher, development procedure.

Introducere

Unul dintre paradoxurile realității de astăzi – școala este modernă, iar elevii sunt postmoderni – certifică ideea că postmodernismul, în comparație cu tradiționalismul și modernismul, revendică, pe de o parte, acceptarea de alternative educaționale și de predare-învățare, pe de alta, descentralizarea, toleranța, globalismul, interculturalitatea, individualismul, deconstrucția, umanizarea tehnologiei, promovarea valorilor noi, diversificarea comunicării. Învățarea ca o construcție proprie, participarea directă a elevului, prin cercetări, căutări, interpretări, structurări, reflecții, corelații, semnificații proprii, plasarea lui în contextul unor noi forme de organizare a activității în clasă și în centrul unor experiențe de învățare care să-i favorizeze gândirea și acțiunea independentă, să-l învețe a participa activ la procesul de construire a noii cunoașteri – toate acestea sunt semnele și, totodată, stringențele unui învățământ care trebuie să refuze toate dogmele, stereotipurile, preceptele și chiar unele teorii considerate deja canonice. Asupra personalității în devenire, în prezent, mai mult ca oricând, acționează concomitent și succesiv influențe multiple și diverse. Parte dintre acestea sunt în conformitate cu normele (sociale, politice,

religioase, pedagogice, culturale etc.), altele sunt spontane, difuze, neoficiale etc. În funcție de ele, putem vorbi despre educația formală (oficială), educația nonformală (extrașcolară) și educația informală (involuntară, spontană). O școală ce se vrea deschisă pentru problematica secolului XXI, incontestabil, trebuie să recurgă la noi alternative educaționale privind tipurile de curriculum, forma principală de organizare a activității elevilor – lecția, învățarea de tip operațional, proiectarea instruirii, tipurile de activități în clasă, statutul profesorului etc. – , toate acestea urmând a fi acordate cu tendințele, interesele celor implicați în instruire. Îndelungata experiență didactică școlară a consolidat idei, metodologii, modalități de organizare, concepere și desfășurare a activităților instructive în clasă, dar în care rolul central îl are profesorul (predă, dirijează, controlează, evaluează, stimulează, penalizează etc.). Privită din această perspectivă, lecția tradițională, ca formă de bază a organizării activității elevilor, nu mai poate face față tuturor cerințelor elevilor și timpului, ea solicitând alternative substanțiale, sistemice, care să inverseze relațiile dintre elementele instruirii, nemaivorbind de adoptarea unor strategii, criterii de evaluare, de managementul clasei etc. din perspective cu

totul noi. În acest context, al schimbărilor radicale, se înscrie și lecția de limba și literatura română, care, cu părere de rău, încetează a mai fi un laborator de interpretare și creație, cel puțin, pentru domeniul „Literatură”.

1. Lecția-proces de judecată

1.1. Definiție, caracteristici, tipologie

Modernizarea învățământului impune o metodologie care să fie axată pe acțiune operatorie, să solicite mecanismele gândirii, ale inteligenței, ale imaginației și creativității, rolul metodelor interactive, în această ordine de idei, fiind unul definitoriu. Din multiplele metode cu caracter interactiv face parte și procesul de judecată, utilizat, de regulă, de către profesori într-o anumită secvență a lecției, fie în forma unui joc de rol, fie în cea a unui studiu de caz. Ca metodă interactivă, procesul de judecată nu este altceva decât ceea ce reprezintă conceptul de „metodă” în sine: „[...] o acțiune cu funcție (auto)reglatorie proiectată conform unui program care anticipează o suită de operații ce trebuie îndeplinite în vederea atingerii unui rezultat determinat” [1, p. 190], un „ansamblu de procedee și mijloace integrate la nivelul unor acțiuni implicate în realizarea obiectivelor pedagogice concrete ale activității de

instruire/educație proiectate de educatoare, învățător, profesor” [2, p. 301].

Ceea ce particularizează și diferențiază lecția-proces de judecată este tocmai faptul că acesteia, în cazul cercetării noastre, i se atribuie statutul de formă principală, dominantă de organizare a activității elevilor. Ca tip de lecție netradițională, lecția-proces de judecată desemnează un anumit mod de organizare și desfășurare a activității de predare-învățare-evaluare, posibil și necesar în vederea realizării sarcinii didactice fundamentale, o serie de etape, diferite total de cele caracteristice lecției clasice, de formule; acest tip de lecție nu recunoaște algoritmul și fărâmițează structura unitară a activității tradiționale a elevilor și profesorului, inclusiv la nivelul formelor de organizare a corelațiilor „profesor-elev”, „elev-elev”, „elev-opera literară”, în sens frontal, pe grupe, individual. Pornind de la aceste caracteristici, proiectarea, organizarea, desfășurarea și evaluarea lecției-proces de judecată solicită atât o altă abordare, cât și utilizarea unor metode și procedee de predare-învățare-evaluare care să integreze variabilitatea situațiilor didactice impuse de această nouă formă de organizare. Raportate la obiectivele pedagogice de competență și performanță,

care reflectă dimensiunea teleologică și axiologică a finalităților macro-structurale, lecțiile-proces de judecată se axează pe o metodologie prioritară de achiziționare a valorilor cognitive, care nu exclude, ci, din contra, presupune prezența unor repere active de ordin socioafectiv și psihomotor. La rândul lor, lecțiile-proces de judecată, în funcție de criteriul priorității, pot fi de mai multe tipuri: a) lecții ce vizează prioritar realizarea unor transferuri operaționale; b) lecții ce vizează prioritar realizarea unor produse care exprimă personalitatea elevului; c) lecții ce vizează prioritar achiziționarea/înțelegerea/analiza/sinteza/evaluarea critică a unor cunoștințe și capacități; d) lecții ce vizează prioritar dobândirea unor strategii cognitive; e) lecții ce vizează prioritar dobândirea unor atitudini cognitive, comportamentale/afective, motivaționale, caracteriale. Evident, în cazul tuturor tipurilor de lecții-proces de judecată, se urmărește „formarea cititorului cult de literatură artistică și a premiselor pentru educația literar-artistică” [3, p. 6], aceasta din urmă însemnând „formarea orientată a cititorului de literatură artistică prin cunoașterea axiologică a literaturii de ficțiune, ca sistem artistic-estetic imanent, și prin angajarea apropiată a cititorului în

producerea valorilor *in actu* ale literaturii” [4, p. 23].

1.2. Proiectarea, organizarea și desfășurarea lecției-proces de judecată: repere metodologice

Trebuie să menționăm că asumarea unui model orientativ de planificare a lecției-proces de judecată reprezintă un exercițiu necesar pentru perfecționarea practicii de proiectare pedagogică a fiecărui cadru didactic. Pentru o planificare cât mai eficientă a lecției-proces de judecată, este necesar să se țină cont de cele câteva etape ale realizării acesteia: pregătitoare, propriu-zisă și de evaluare. Etapa pregătitoare, deși nespectaculoasă, este foarte importantă, asigurând succesul lecției. Obiectivele urmărite în cadrul acestei etape sunt diverse: a) familiarizarea elevilor cu rolurile ce urmează să și le asume și să le interpreteze la etapa imediat următoare; b) pregătirea echipelor acuzării și apărării; c) colectarea din opera literară studiată a informației referitoare la cazul/situația ce urmează a fi discutată, la circumstanțe (loc, timp), comportament, replici, caractere umane, motive, relații ale personajului cu lumea operei etc.; d) identificarea în operă a argumentelor de orice natură, necesare în procesul dezbaterii; e) familiarizarea elevilor cu procedura judiciară.

În cazul primelor două obiective, din cele enumerate mai sus, ale etapei de pregătire, care mai poate fi numită, folosind un termen juridic, de anchetare, profesorul le va oferi elevilor o informație cât mai amplă privind sarcinile fiecărui subiect implicat în pregătirea și desfășurarea ședinței de judecată. Astfel, rolul/sarcinile poliției (vor fi implicați mai mulți elevi în același rol) constă în următoarele:

- pune întrebări preliminare la locul incidentului;
- decide în baza argumentelor extrase din opera literară dacă persoana bănuită și martorii îl vor urma sau nu la secția de poliție;
- persoana bănuită și martorii sunt rugați să scrie declarații;
- transmite documentele respective anchetatorului.

Rolul anchetatorului:

- cercetează cazul, adunând informația necesară pentru alcătuirea actului de învinuire;
- alcătuiește rechizitoriul/actul de învinuire pe baza datelor extrase din operă;
- cheamă vinovatul și i-l prezintă;
- explică vinovatului că acesta poate: a) să fie reprezentat de avocat sau să schimbe

- avocatul; b) să renunțe la cele scrise în declarație; c) să facă cereri și demersuri;
- interoghează inculpatul și martorii;
- adună dovezi care să justifice actul de învinuire;
- scrie concluzia de învinuire;
- transmite dosarul și concluziile de învinuire procurorului, pentru ca acesta să susțină acuzarea în judecată.

Rolul/sarcinile procurorului.

- studiază dosarul și părerea anchetatorului;
- dacă este de acord cu părerea anchetatorului, alcătuiește concluziile de învinuire pentru judecată: explicarea cazului (ce, unde, când s-a întâmplat);
- dacă el consideră că dovezile sunt insuficiente, poate cere de la anchetator și alte dovezi sau poate refuza propunerea de a începe judecata;
- prezintă judecății următoarele recomandări: a) care martori să fie chemați în instanță; b) ce dovezi să fie folosite în timpul procesului; c) de ce dovezi mai are nevoie judecata.

Rolul avocatului:

- apără inculpatul;
- face cunoștință cu actul de învinuire;
- prezintă documente, probe pentru a fi anexate la dosar și cercetate în ședința de judecată;

- înaintează obiecții împotriva acțiunilor organului de urmărire penală;
- înaintează obiecții referitoare la plângerile altor participanți la proces;
- participă la împăcare cu partea oponentă.

Rolul/sarcinile judecătorului:

- examinează dosarul și stabilește dacă este competent să judece cazul și dacă nu există motive de suspendare, argumentându-și decizia;
- stabilește data procesului de judecată;
- are dreptul de a refuza alți martori, propuși de avocat și de procuror, dacă aceștia n-au fost interogați până la judecată;
- formulează sentința finală.

Trebuie subliniat faptul că informația colectată de către elevii-polițiști/anchetatori/procurori/ judecători va fi prezentată și analizată de ei în cadrul unor lecții-dezbateri, care vor preceda ședința de judecată propriu-zisă. Dacă opera literară este de proporții mari (e cazul romanului), profesorul poate opta pentru o lecție a polițiștilor și anchetatorilor, alta – a procurorului, a treia – a avocaților etc., în cadrul acestora elevii urmând să expună informația culeasă din opera literară, să discute asupra ei (ce informație lipsește

din anchetă, din actul de învinuire, ce nu corespunde adevărului, ce mai poate fi adăugat, ce este nesemnificativ, ce întrebări vor fi adresate inculpatului etc.), să analizeze întrebările formulate de ei pentru a le adresa, în ședința de judecată, inculpatului, martorilor. Concepute din perspectiva performanței, lecțiile respective au ca finalitate formarea capacității elevilor de achiziționare, înțelegere, aplicare, interpretare, analiză și sinteză și de evaluare critică a cunoștințelor acumulate anterior și/sau în cadrul activității de investigare/documentare/anchetare.

Evident, obiectivele fiecărei lecții vor fi formulate în funcție de problema abordată, determinată de aria de probleme invocate de opera literară.

Etapa a doua, procesul de judecată propriu-zis, va decurge conform următorului scenariu:

- judecătorul face apelul părților implicate: inculpat, apărare, acuzare, martori etc., după care anunță deschiderea procesului de judecată;
- procurorul citește concluziile de învinuire/de acuzare;

- judecătorul îi explică inculpatului drepturile și-l întreabă dacă recunoaște sau nu că este vinovat;
- inculpatul spune tot ce dorește/ce are de spus;
- consecutiv, judecătorul, procurorul, avocatul pun inculpatului întrebări (acestea sunt formulate și analizate încă la etapa de anchetare);
- fiecărui martor i se pun întrebări din partea judecătorului, procurorului, avocatului;
- procurorul pronunță discursul de încheiere (concluzia) referitor la dosarul de învinuire;
- avocatul pronunță concluzia sa cu privire la dosarul de învinuire;
- inculpatul rostește discursul său referitor la învinuire;
- judecătorul dă citire sentinței.

Remarcăm faptul că, la etapa respectivă, ca metodă de lucru, conform metodologiei pentru care am optat, este utilizat jocul pe roluri. Astfel, elevilor care la etapa de anchetare au pregătit informația necesară pentru desfășurarea jocului li se oferă oportunitatea de a se transfigura, de a „intra” în pielea personajelor operei literare, de a trăi stările acestora, de a sesiza complexitatea problemelor cu care se confruntă un personaj sau altul. Discursurile,

concluziile judecătorului, procurorului, avocatului, întrebările adresate de aceștia inculpatului, martorilor, elaborate la etapa de pregătire și care prind viață în acest context al jocului, pot fi completate, chiar modificate, dacă situațiile cer acest lucru. Trebuie însă menționat faptul că nu jocul în sine este prioritar, chiar dacă și el are anumite avantaje, ci formularea punctelor de vedere ale elevilor, susținute de argumente identificate în opera literară, interpretarea semnificațiilor acesteia.

La etapa de încheiere/de evaluare, sunt abordate mai multe aspecte ce țin de anchetare și de procesul de judecată propriu-zis:

- exprimarea de către elevi a opiniilor privind sentința pronunțată de judecător, care poate fi alta decât cea desprinsă din opera literară (sunt sau nu de acord, este argumentată sau nu, este prea dură sau prea ușoară, a fost așteptată sau neașteptată etc.);
- analiza sarcinilor rezolvate de către elevi în cadrul celor două etape de lucru pe marginea operei literare și exprimarea opiniilor asupra activității de cercetare și interpretare a operei din perspectiva acestor sarcini;
- exprimarea stărilor trăite pe parcursul lecției/lecțiilor;

- formularea unor puncte de vedere privind modul de abordare a operei literare;
- formularea concluziilor cu privire la mesajul operei literare, la cazul supus judecății, la personajele implicate;
- analiza modului în care a decurs lecția: avantaje, dezavantaje, plusuri, minusuri, satisfacții, insatisfacții etc.

Pornind de la supozițiile enunțate cu privire la obiectivele, etapele, procedura de desfășurare a lecțiilor-proces de judecată, în cadrul experimentului de formare am elaborat și am desfășurat, în clasele a V-a – a XII-a, o serie de astfel de lecții, având ca obiect de studiu și de interpretare opere epice și dramatice, diverse ca problematică și dimensiune: „Domnul Goe”, „Vizită”, „O scrisoare pierdută”, de I.L. Caragiale; „Lupul”/„Mița”, de M. Gh. Cibotaru; „Clopotnița”, de Ion Druță; „Răzvan și Vidra”, de B.P. Hașdeu; „Alexandru Lăpușeanul”, de C. Negruzzi; „Moara cu noroc”, de I. Slavici; „Harap Alb”, de I. Creangă; „Pădurea spânzuraților”, „Ion”, de L. Rebreanu; „Moromeții”, de M. Preda; „Enigma Otiliei”, de G. Călinescu; „Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război”, de C. Petrescu. Valorificarea și interpretarea acestora în cadrul unor lecții-proces de judecată este posibilă datorită situațiilor-

limită în care nimeresc personajele, modului în care acestea încearcă să rezolve problema cu care se confruntă, comportamentului și trăsăturilor de caracter de care dau dovadă, relațiilor cu alte personaje etc. **Concluzie**

Analiza implicării elevilor în pregătirea și desfășurarea procesului de judecată, modul în care au fost cercetate și interpretate operele literare de către aceștia, climatul psihologic și social al activităților ne-au permis să relevăm următoarele avantaje ale lecțiilor-proces de judecată: a) stimulează dorința elevilor de a cunoaște, aceștia angajându-se cu plăcere în munca independentă de documentare și de cercetare; b) le oferă elevilor posibilitatea de a se manifesta liber, ca interpreți ai operei literare; c) mențin interesul sporit față de lectură; d) contribuie la crearea unor relații de colaborare, de învățare reciprocă; e) valorifică întregul potențial de lectură și de experiență de viață al elevilor; f) dezvoltă gândirea critică și analitică a elevilor; g) antrenează elevii în propria instruire.

Dezavantaje ale acestui tip de lecții nu au fost atestate, exceptând doar, în unele cazuri, secvențe ale lecției, reacții emoționale ale elevilor foarte pronunțate/puternice (dezacord, supărare, bucurie), care, la prima vedere, ar putea da impresia de „gălăgie”.

Bibliografie

1. DE LANDSHEERE, G. Definirea obiectivelor educației. București: EDP, 1979.
2. CRISTEA, S. Dicționar de termeni pedagogici. București: EDP, 1998.
3. Limba și literatura română. Curriculum disciplinar, clasele a V-a – IX-a. Chișinău: MECC, 2020.
4. PÂSLARU, V. Introducere în teoria educației literar-artistice. București: Sigma, 2013.